

demOS

Jaargang 36
Mei 2020

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

5

nidi

50
jaar

inhoud

- 1 Afrikaanse migratiedruk op Europa zal voortduren
- 4 Diversiteit naar buitenlandse herkomst binnen homohuwelijken
- 8 Sterfte door de coronapandemie

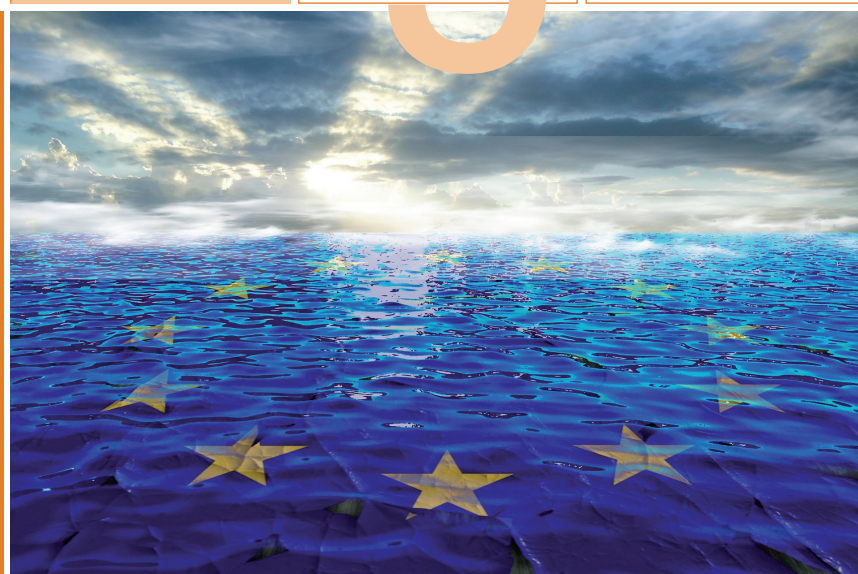

Foto: 1920 Europe / Pixabay

Afrikaanse migratiedruk op Europa zal voortduren

HARRY VAN DALEN

Wereldwijd is de wens om te emigreren het hoogst in Afrika. Hoewel Afrikaanse migranten grotendeels binnen Afrika blijven, is er een stijgende trend om een bestemming buiten Afrika, in het bijzonder Europa, te zoeken. Vooralsnog zijn de tekenen dat de Afrikaanse migratiedruk op Europa zal voortduren.

Internationale migratie is en blijft een heet hangijzer. Naast oorlogsgebieden zoals Syrië en Irak, wordt vooral Afrika gezien als een bron van migranten die naar het westen komen. Sommige politici reppen zelfs van een “demografische tsunami” die onze kant op zou komen. Deze Afrikaanse migratiestroom en de daaruit voortvloeiende gevolgen worden door anderen weer gerelativeerd. Zo wordt gezegd dat het gros van de migratie binnen Afrika plaatsvindt en dat Europa daar niet veel van zal merken. Het ligt voor de hand om de cijfers erbij te halen, hetgeen in het geval van migratie echter geen eenvoudige opgave is. Migratie wordt slecht geregistreerd en de ervaring leert dat het voorspellen van migratie een hachelijke zaak is. De migratiecijfers die we doorgaans te zien krijgen zijn vaak ingenieuze pogingen om achteraf de stand van zaken en de migratiestromen in kaart te brengen. In deze bijdrage wordt een poging ondernomen om cijfermatig grip te krijgen op de Afrikaanse migratiestroom richting Europa, en hoe deze zich verhoudt tot de globale migratiestroom.

Hoeveel migreren en waarheen?

De cijfers die over internationale migratie voorbij komen betreffen vaak aantallen immigranten die zich in een land bevinden, en niet hoeveel migranten er in een bepaalde periode bijgekomen of vertrokken zijn. Voor een discussie over migratie-

Tabel 1. Samenstelling van Afrikaanse migratiestroom naar bestemmingsregio, 1990-2010 (berekend over vijfjaarsperiodes)

	Bestemmingsregio					Totale migrantenstroom Afrika (in miljoenen)
	Afrika	Europa	Noord-Amerika	West Azië	Oceanië	
1990-1995	78%	9%	2%	11%	0%	9,6
1995-2000	65%	17%	8%	9%	1%	8,1
2000-2005	54%	29%	8%	8%	2%	6,1
2005-2010	50%	30%	8%	10%	2%	6,6

Noot: Deze data zijn gebaseerd op geschatte stromen tussen 123 landen die een migratieomvang (immigratie + emigratie) van meer dan 100.000 mensen omvatten in op z'n minst twee van de vier gebruikte vijfjaarsperiodes.

Bron: Abel en Sander (2014).

stromen zijn dergelijke cijfers echter essentieel. In 2019 registreerde de Verenigde Naties (VN) 272 miljoen migranten wereldwijd, waarvan er 56 procent in de ontwikkelde landen verbleef. Dat is een indrukwekkend getal, maar enige kanttekeningen zijn op de plaats. Zo zijn er bijvoorbeeld immigranten die al lange tijd in een ander land wonen en daar volledig zijn ingeburgerd. Die worden in dezelfde cijfers meegeteld als migranten die in het afgelopen jaar zijn binnengekomen en met moeite een weg weten te vinden. De roep om betrouwbare wereldwijde gegevens over migratiestromen die zowel het land van bestemming als het land van herkomst geven is groot. De beschikbare data waar nu mee wordt gewerkt vertonen echter grote gebreken. Onderzoekers van het Weense Wittgenstein Centre hebben geprobeerd om migratiestromen in de wereld te schatten. Zij hebben de bilaterale stromen tussen 196 landen geschat op basis van opeenvolgende cijfers over het aantal migranten in de betreffende landen (standgegevens). De cijfers zijn daarvoor vergelijkbaar tussen landen en geven weer hoeveel mensen er over een vijfjaarsperiode van woonland zijn gewisseld. Die cijfers zijn in het navolgende gebruikt. Ze bieden een veelkleurig beeld van wat er in de wereld gebeurt, maar zijn natuurlijk ook met onzekerheid omgeven.

Tabel 1 bevat een grove specificatie van de migratiestromen binnen en vanuit Afrika. De belangrijkste conclusie is dat veel Afrikanen migreren, maar in hoge mate binnen Afrika blijven. De absolute migratiestroom was in de jaren negen-

tig veel groter dan tussen 2000-2010; maar duidelijk is te zien dat een steeds groter percentage emigreert naar Europa (van 9% naar 30%), en dat in de loop der tijd de interne migratie (binnen Afrika) is afgenomen (van 78% naar 50%). Als we naar aantallen kijken die van Afrika naar Europa komen over de periode 1990-2010 is er sprake van een ruime verdubbeling.

Emigratiewensen

De hierboven gepresenteerde cijfers in tabel 1 geven een indruk van de bestemming van de migrantenstroom, maar voor wie de actualiteit zoekt zijn deze cijfers weinig specifiek en mogelijk gedateerd. Onderzoek op basis van VN-(stand)cijfers suggereert dat tussen 2010 en 2017 de trend richting Europa alleen maar sterker is geworden, maar echte stroomcijfers ontbreken helaas. Een alternatieve manier om de migratie in kaart te brengen is door gebruik te maken van migratie-intenties. Ook bij het interpreteren van deze cijfers past echter enige voorzichtigheid, want intenties worden zelden volledig gerealiseerd. Ze bieden echter wel een interessante blik die dichter op het heden zit en die ook meer diepte geeft. Het internationale onderzoeksbureau Gallup presenteert van tijd tot tijd migratie-intentiecijfers op basis van een representatieve steekproef onder de (volwassen) bevolking in verschillende landen in de wereld.

Tabel 2 laat in een oogopslag zien hoe de emigratiegeneigdheid in de wereld zich heeft ontwikkeld vanaf 2007. Wat opvalt is dat het verlangen om naar een ander land te verhuizen het hoogst is in Sub-Saharaans Afrika, waar de laatste jaren ongeveer 33 procent van de volwassen bevolking weg wil. In 2007-2009 was die ambitie nog vijf procentpunten hoger. In Noord-Afrika en het Midden-Oosten is de wens om te emigreren minder hoog. De emigratiewensen binnen de Europese Unie is redelijk stabiel maar ook redelijk hoog (20%), hetgeen vooral op het conto van bewoners van Oost-Europese landen te schrijven is. De emigratiewens in Noord-Amerika was tot voor kort heel stabiel (10%) maar sinds het aantreden van president Trump is dat cijfer flink gestegen, vooral onder jongeren.

Deze cijfers zijn gebaseerd op vragen die tamelijk 'zachte' wensen meten; we kunnen tabel 2 dan ook interpreteren als een stil verlangen of wensdenken. Het nadrukkelijk bevragen van intenties of plannen om te vertrekken zou een beter beeld geven van wat men kan verwachten. Uit onderzoek blijkt dat deze emigratie-intenties veel lager zijn dan de stille aspiraties. Zo laat onderzoek van de International Organization for Migration (IOM) zien dat voor de periode 2010-2015 wereldwijd 66 miljoen mensen (1,3% van de wereldbevolking), plannen had om te emigreren, doch dat ongeveer een derde van deze groep (23 miljoen) echt voorbereidingen hiervoor had getroffen.

Deze bevinding suggereert dat de cijfers van Gallup – 13 à 15 procent van de wereldbevolking wil emigreren – met de nodige slagen om de arm geïnterpreteerd moeten worden. Toch bevatten

Tabel 2. Waar is de neiging onder de bevolking om te emigreren het hoogst? Percentage volwassenen dat aangeeft dat men wil emigreren

	2007-2009	2008-2010	2010-2012	2013-2016	2015-2017
	Percentages				
Sub-Saharaans Afrika	38	33	30	31	33
Latijns-Amerika	23	20	18	23	27
Midden-Oosten en Noord-Afrika	23	21	19	22	24
Europese Unie	20	20	20	21	21
Noord-Amerika	10	10	10	10	14
Zuid-Azië	11	9	8	8	8
Zuidoost-Azië	12	9	7	7	7
Wereldwijd	n.b.	n.b.	13	14	15

Bron: Gallup (2009-2019); uitkomsten gebaseerd op de vraag: "In het ideale geval, als u de mogelijkheid zou hebben, zou u dan permanent willen verhuizen naar een ander land, of geeft u de voorkeur om in uw huidige land te blijven wonen?" De jaarcijfers geven de jaren weer waarover het veldwerk verricht is.

deze cijfers wel degelijk informatie, omdat emigratiewensen – of het nu om dagdromen gaat of werkelijke plannen – aangeven dat er onvrede heerst in deze landen en dat die onvrede mogelijk wordt omgezet in migratie. Die onvrede blijkt nadrukkelijk uit de Gallup-cijfers als we onze aandacht richten op individuele landen (zie figuur 1). Politieke brandhaarden of ‘failed states’ als Sierra Leone of Liberia figureren prominent in de top van de figuur, waar tussen 60 en 70 procent van de inwoners ervan droomt om weg te gaan. Afrika telt nogal wat van deze instabiele landen, hetgeen een belangrijke verklaringsbron is waarom de omvang van migratiestromen zo onvoorspelbaar is. Voor Europa is Afrika een belangrijke bron van migranten, niet alleen door de geografische nabijheid maar ook door de oud-koloniale banden en gevestigde groepen migranten die voor ketenmigratie zorgen.

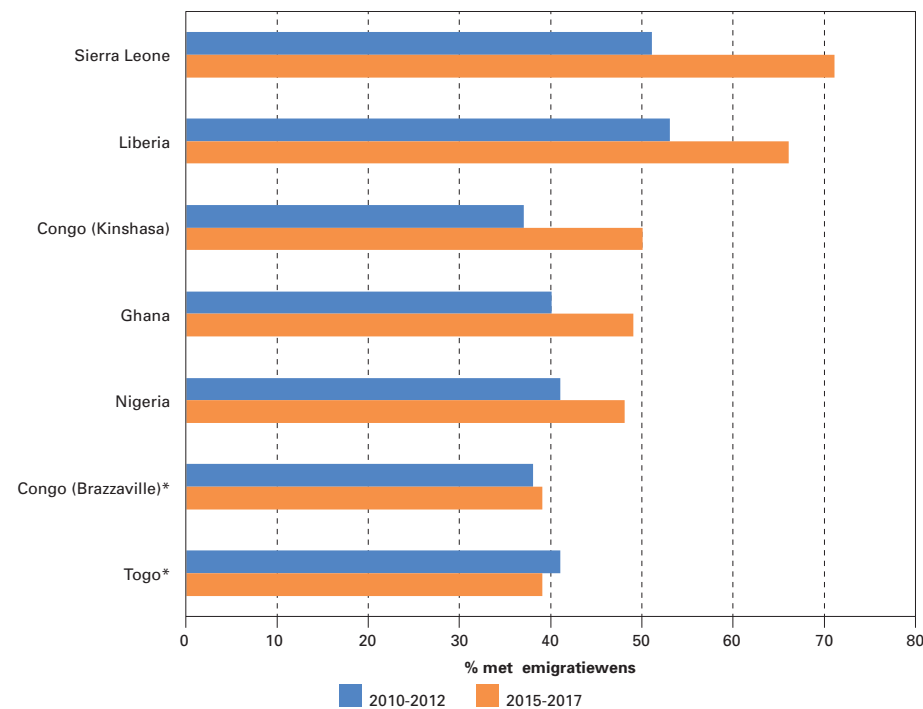
Voortdurende migratiedruk

Afrika is een bron van zorg op velerlei terreinen. De bovenstaande cijfers over ‘failed states’ laten al zien dat een wankelende staat een bron van emigratie kan zijn, maar daarnaast gaan de zorgen ook over klimaatverandering die in toenemende mate maakt dat landen onbewoonbaar worden, het gebrek aan perspectief op werk, en de vruchtbaarheid die op een relatief hoog niveau blijft steken in Sub-Saharaans Afrika. Al deze ontwikkelingen leiden tot een grotere emigratiedruk. Vooral Europa zal daar de gevolgen van zien.

De krachten die migratiedruk veroorzaken zijn divers, maar vooral bevolkingsgroei is een drijvende kracht. Onder Afrikaanse jongeren (20-30 jaar) is de migratiegeneigdheid groot. Gegeven dat dit continent de komende decennia een relatief jong continent zal blijven kan men verwachten dat de migratiedruk vanuit Afrika hoog zal zijn. Momenteel telt Afrika 1,3 miljard inwoners (figuur 2). Dit zal volgens de VN groeien tot 4,3 miljard in 2100, met als onzekerheidsvarianten bijna zes miljard als de vruchtbaarheid hoog blijft, en drie miljard als de vruchtbaarheid lager wordt dan verwacht. Nigeria wordt bijvoorbeeld naar verwachting het derde grootste land in de wereld in 2100 (na India (1,5 miljard) en China (1,1 miljard)): nu 206 miljoen inwoners en dan 733 miljoen. Nigeria behoort momenteel alleen al door zijn omvang wereldwijd tot het toptand van emigranten: 3,8 miljoen Nigerianen hadden bijvoorbeeld in de periode 2010-2015 emigratieplannen, waarvan 1,3 miljoen al voorbereidingen hadden getroffen. Een studie van het IOM onder Nigeriaanse migranten geeft duidelijk aan dat gebrek aan economische ontwikkeling en werkloosheid als de belangrijkste argumenten werden aangevoerd om te emigreren.

Nigeria is exemplarisch voor veel Sub-Saharaanse Afrikaanse landen. De drang om te emigreren is groot. Uiteraard zullen niet alle migratiewensen of -dromen en de meer concrete migratieplannen omgezet worden in feitelijke migratie. De gevaarlijke reis van Sub-Saharaanse landen naar Noord-Afrika en de risicovolle oversteek van de Middellandse Zee is een belangrijke reden. Maar de drang om naar Europa te komen, ook langs

Figuur 1. Afrikaanse landen met de hoogste emigratiewens onder volwassenen, 2010-2017

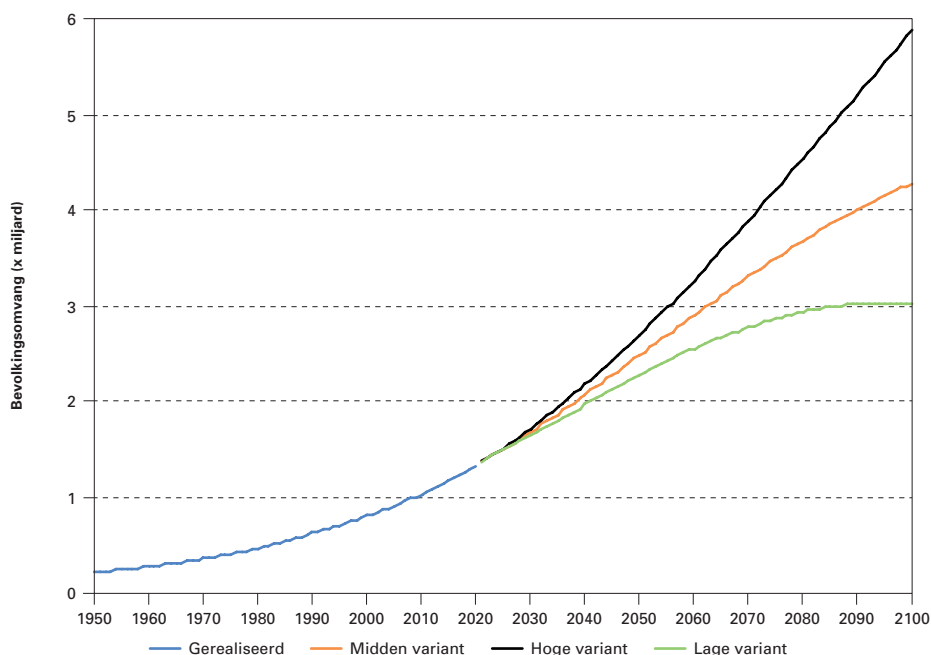
Bron: Gallup (2017, 2018). * Cijfers voor Congo-Brazzaville en Togo zijn niet op 2015-2017 gebaseerd maar op de periode 2013-2016.

deze gevaarlijke route, is groot. Een recent rapport van de VN registreert op basis van interviews met duizenden Afrikaanse migranten die langs illegale en gevaarlijke wegen Europa hebben bereikt een enorme eensgezindheid: 93 procent van hen zou deze stap zo weer ondernemen. Allereerst om een beter leven op te bouwen, maar ook vaak uit een behoefte om een achterblijvende familie in Afrika te onderhouden.

Moeizame antwoorden

Het zoeken naar geloofwaardige antwoorden op deze ontwikkelingen is niet eenvoudig. Wetenschappers en beleid zijn de afgelopen decennia in slaap gesukkeld met de gedachte dat het probleem van bevolkingsgroei een opgelost probleem was. Demografen als John

Figuur 2. Ontwikkeling van bevolkingsomvang in Afrika (1950-2020) en verschillende scenario's tot 2100

Bron: UN World Population Prospects 2019.

Bongaarts hebben echter keer op keer benadrukt dat dit probleem helemaal niet tot het verleden behoort, waarbij vooral de hoge bevolkingsgroei in Sub-Saharaans Afrika de zwakke steen is. Bevolkingsbeleid zou in het beperken van de bevolkingsgroei weleens een tweesnijdend zwaard kunnen zijn: het komt tegemoet aan kinderwensen van vrouwen en zou de binnenlandse armoede kunnen verlichten én het zou een bijdrage kunnen leveren in het temperen van een van de drijvende krachten achter de klimaatverandering. Het bevolkingsbeleid gaat echter nog steeds gebukt onder het imago van dwang en onethische praktijken uit het verleden. Bevolkingsbeleid is echter maar een deel van het antwoord. Wanneer er structureel iets mis is met een land of een regio dan zal alle goed bedoelde steun aan bevolkingsprogramma's toch niet meer dan een duwtje in de goede richting betekenen. De echte antwoorden (denk aan positie en rechten van de vrouw, kwaliteit democratie/bestuur, perspectief op werk) zullen toch vanuit Afrika zelf moeten komen.

Harry van Dalen, NIDI-KNAW, Rijksuniversiteit Groningen en Tilburg University,
e-mail: dalen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Abel, G.J. en N. Sander (2014), Quantifying global international migration flows. *Science*, 343(6178), pp. 1520-1522.
- Bongaarts, J. en B.C. O'Neill (2018), Global warming policy: Is population left out in the cold? *Science*, 361(6403), pp. 650-652.
- Dalen, H.P. van, G. Groenewold en J.J. Schoorl (2005), Out of Africa: what drives the pressure to emigrate? *Journal of Population Economics*, 18(4), pp. 741-778.
- Europese Commissie (2018), *Many more to come? Migration from and within Africa*. Luxemburg: EU.
- IOM (2017), 'Migration and Migrants: Regional Dimensions and Developments' in IOM (2017), *World Migration Report 2018*. Genève: IOM.
- Laczo, F., J. Tjaden en D. Auer (2017), *Measuring Global Migration Potential, 2010-2015*. Genève: GMDAC, IOM.

Diversiteit naar buitenlandse herkomst binnen homohuwelijken

MARCEL LUBBERS & GUSTA WACHTER

Zowel in homo- als in heterohuwelijken zijn de partners in meerderheid beiden geboren in Nederland. In huwelijken tussen twee mannen is echter wel veel vaker sprake van een buitenlandse partner dan in huwelijken tussen twee vrouwen. Hoeveel verschilt die diversiteit naar buitenlandse partners tussen mannen en vrouwen in homohuwelijken? En hoe verhoudt zich dat tot heterohuwelijken?

Foto: Stanley Dai / Unsplash

In de (internationale) literatuur wordt verondersteld dat homoverbintenissen in allerlei opzichten diverser zijn dan heteropartnerschappen. Partners in een verbintenis van gelijk geslacht blijken onder andere sterker van elkaar te verschillen in leeftijd en opleidingsniveau dan partners in een heteroverbintenis. Een handvol internationale studies suggereert dat verbintenissen tussen partners van gelijk geslacht ook vaker worden gekenmerkt door een partner uit een ander land. Verklaringen die daarvoor worden aangedragen zijn dat de homohuwelijksmarkt kleiner is en dat daarom sneller over grenzen heen wordt gezocht; dat homo's sneller van gebaande paden afwijken, omdat ze door hun homoseksualiteit ervaring hebben met het breken van dominante normen; en dat in landen waar homopartnerschappen legaal of geaccepteerd zijn, het aanbod relatief groot is van partners uit landen waar de publieke opinie negatief is ten aanzien van homoseksualiteit of de erkenning van homoseksuele relaties afwezig is.

Gegevens voor Nederland

Voor Nederland zijn er geen studies naar de herkomst van partners in homohuwelijken, maar het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) biedt uitkomst. Het CBS publiceert op zijn databank

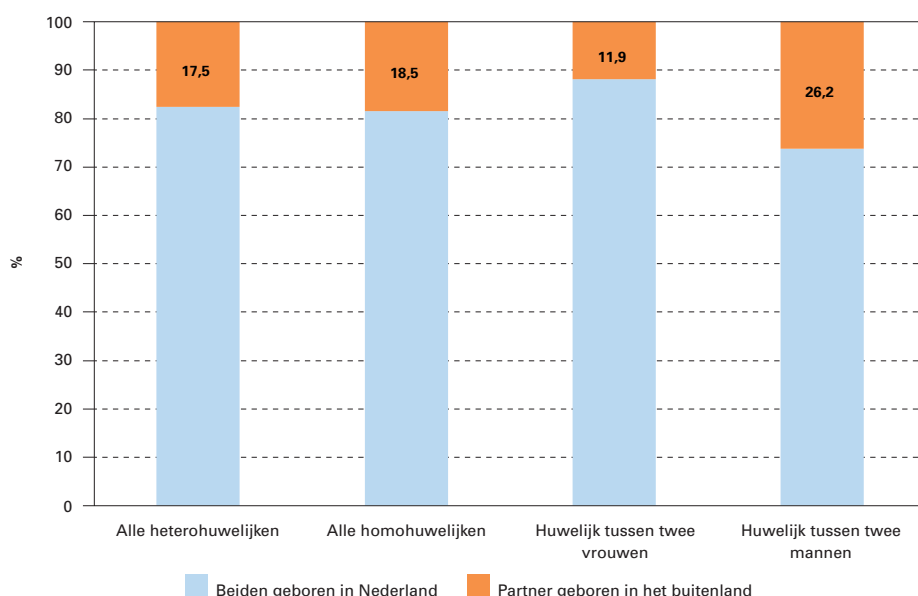
StatLine de frequenties van het aantal huwelijken naar achtergrondkenmerken van de partners. Zo ook naar waar zij zijn geboren. Van alle in Nederland geregistreerde huwelijken sinds de opening van het burgerlijk huwelijk voor paren van gelijk geslacht in 2001, tot en met 2018, was twee procent een 'homohuwelijk'. Dit percentage is lager dan het aandeel van de bevolking dat zich volgens onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) als homoseksueel beschouwt (inclusief biseksueel). Het SCP geeft een schatting van tussen de vier en zes procent, waarbij het aandeel homoseksuele mannen groter is dan het aandeel lesbische vrouwen, terwijl het aandeel biseksuele vrouwen hoger ligt dan het aandeel biseksuele mannen. De cijfers van het SCP zouden erop kunnen wijzen dat vooral homomannen minder vaak huwen dan hetero's. We hebben hier echter (helaas) alleen gegevens ter beschikking over huwelijken en niet over geregistreerde partnerschappen of ongehuwde samenwoningrelaties.

In totaal zijn er in de periode 2001-2018 in Nederland 25.644 homohuwelijken gesloten, waarbij een huwelijk tussen twee vrouwen iets vaker voorkomt (53%) dan een huwelijk tussen twee mannen (47%). Als we de herkomst van de partners in ogenschouw nemen, dan blijkt dat het in heterohuwelijken vaker voorkomt dat beide partners in het buitenland geboren zijn (9,6%) dan in homohuwelijken (4,3%). Van alle huwelijken tussen twee mannen is een groter deel beiden geboren in het buitenland (6%) dan van alle huwelijken tussen twee vrouwen (2,8%).

Als we een overzicht willen van de diversiteit van de huwelijken waarbij ten minste één van de partners in Nederland geboren is, dan moeten we huwelijken tussen louter buitenlandse partners buiten beschouwing laten. We vinden dan een betrekkelijk klein verschil tussen hetero- en homohuwelijken. In 17,5 procent van de heterohuwelijken met minimaal één van de partners geboren in Nederland, is er een partner die in het buitenland is geboren. In homohuwelijken ligt dit op 18,5 procent. In eerder internationaal onderzoek zijn daarbinnen verschillen gevonden tussen verbintenissen tussen twee mannen en verbintenissen tussen twee vrouwen. In Noorwegen, Spanje, de Verenigde Staten en Zweden bleken homohuwelijken eveneens diverser naar migratieachtergrond (of naar ras, zoals in de Verenigde Staten is onderzocht) en huwelijken of relaties tussen twee mannen bleken diverser dan huwelijken tussen twee vrouwen. De CBS-cijfers bevestigen dit ook voor Nederland. Als we voor Nederland de uitsplitsing maken vinden we dat van de huwelijken tussen twee mannen, waarbij tenminste één man geboren is in Nederland, 26,2 procent een huwelijk is met een partner geboren in het buitenland. Bij huwelijksluitingen tussen twee vrouwen ligt dit beduidend lager: daarvan bestaat slechts 11,9 procent uit een partner geboren in Nederland en een partner geboren in het buitenland (zie figuur 1).

Van alle heterohuwelijken waarbij de vrouw in Nederland is geboren, is 7,5 procent een huwelijk

Figuur 1. Aandeel van de in Nederland geregistreerde hetero- en homohuwelijken tussen 2001 en 2018 waarvan tenminste één van de partners in Nederland is geboren, met een buitenlandse partner

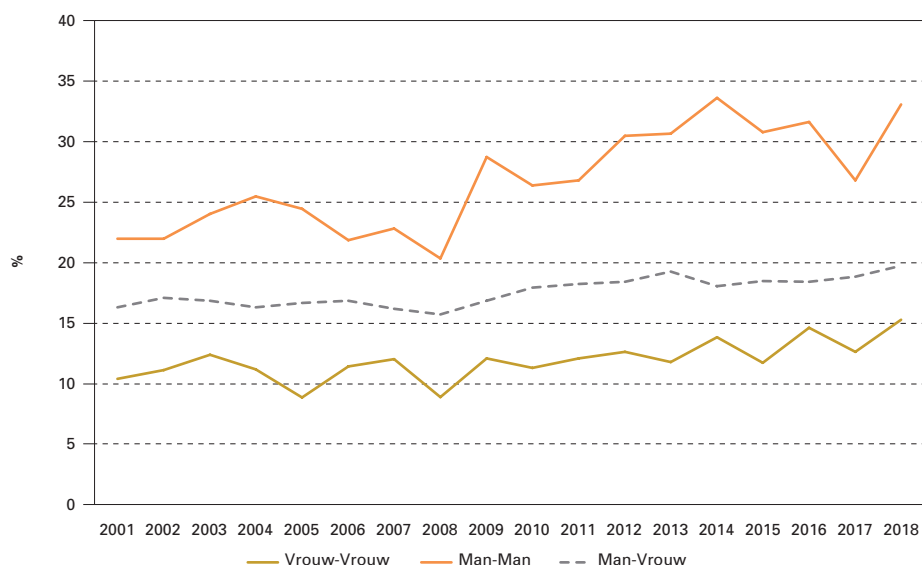
Bron: CBS StatLine (2019).

met een buitenlandse partner. Van heterohuwelijken waarbij de man in Nederland is geboren, is er in 11,5 procent van de huwelijken een partner geboren in het buitenland. De kans dat een in Nederland geboren en woonachtige vrouw die in een heterohuwelijk stapt dat doet met een buitenlandse man is dus een stuk kleiner dan dat mannen geboren in Nederland dat in een heterohuwelijk doen. Om een dergelijke uitspraak op individueel niveau voor lesbische vrouwen of homomannen te doen, dienen we er rekening mee te houden dat zij huwen met iemand van hetzelfde geslacht. De kans dat een in Nederland geboren en woonachtige vrouw die in een homohuwelijk stapt dat doet met een in het buitenland geboren vrouw is dan 6,3 procent. Voor een homoseksuele man is deze kans 15 procent. Voor homomannen die trouwen is de kans dus ook op individueel niveau het grootst dat zij huwen met een buitenlandse partner. Voor zowel heteroseksuelen als homoseksuelen geldt dat in Nederland geboren en woonachtige mannen, vaker een partner uit het buitenland hebben dan vrouwen die in Nederland geboren en woonachtig zijn.

Trends in aandeel huwelijken met een partner uit het buitenland

In figuur 2 geven we de trend weer van het aandeel heterohuwelijken met een partner uit het buitenland alsook voor de huwelijken tussen twee mannen en tussen twee vrouwen. Tussen 2001 en 2008 blijven de aandelen redelijk stabiel, met sindsdien een stijging. Het aandeel van de huwelijken tussen man en vrouw, met één van beide geboren in Nederland en de ander in het buitenland, ligt rond de 16 procent tot 2008 en stijgt dan naar 19,7 procent in 2018. Voor huwelijken tussen twee vrouwen, met tenminste één vrouw geboren in Nederland, schommelt het aandeel met een buitenlandse partner tussen de 9 en 12 procent, met in de meer recente jaren een stijging tot 15 procent. In de huwelijken tussen twee mannen ligt het aandeel met een buitenlandse partner het laagst in 2008 (20%) en het hoogst in 2014 (33,6%).

Figuur 2. Trends in aandeel van de in Nederland geregistreeerde hetero- en homohuwelijken tussen 2001 en 2018 waarvan tenminste één van de partners in Nederland is geboren, met een buitenlandse partner

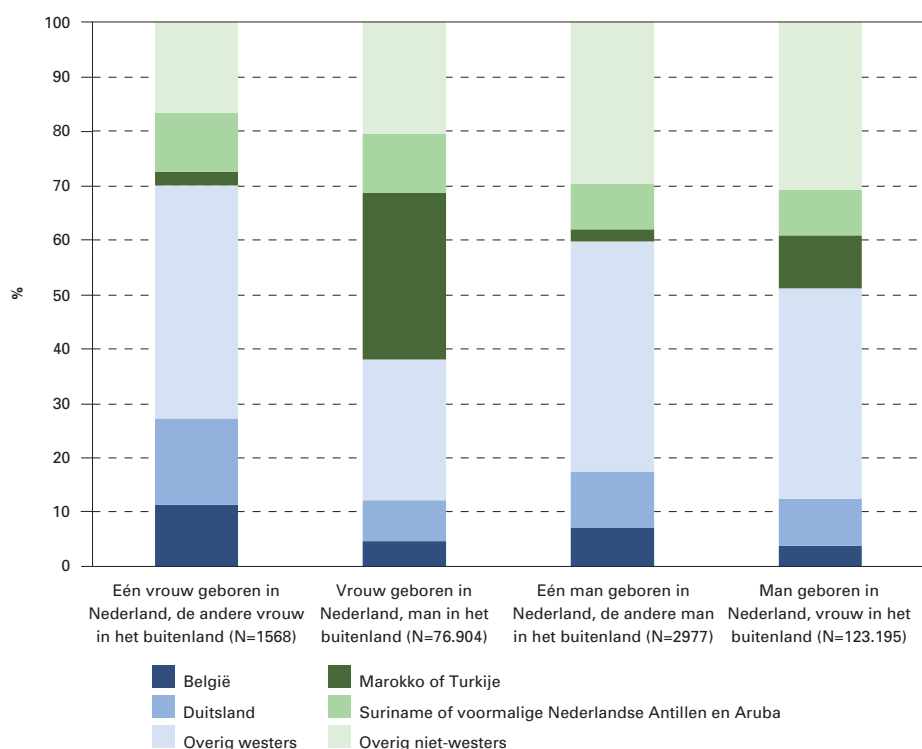
Bron: CBS StatLine (2019).

Herkomst van de buitenlandse partner

De cijfers van het CBS geven ook inzicht in het herkomstland van de huwelijkspartners. We richten ons daarbij op het onderscheid tussen de vier huwelijks categorieën met een buitenlandse partner: (1) Een in Nederland geboren vrouw, in een huwelijk met een in het buitenland geboren vrouw; (2) Een in Nederland geboren vrouw, met een in het buitenland geboren man; (3) Een in Nederland geboren man, met een in het buitenland geboren man; (4) Een in Nederland geboren man, in een huwelijk met een in het buitenland geboren vrouw.

Een partner afkomstig uit Turkije of Marokko komt relatief vaak voor in heterohuwelijken. Dit komt vooral vaak voor in huwelijken waar-

Figuur 3. Herkomst van de buitenlandse partner in huwelijken gesloten tussen 2001 en 2018 met een in Nederland geboren partner

Bron: CBS StatLine (2019).

bij de vrouw geboren is in Nederland (zie figuur 3). Een partner afkomstig uit Turkije of Marokko komt echter maar zelden voor in homohuwelijken. De verklaring voor deze verschillen zal erin gelegen zijn dat veel vrouwen die geboren zijn in Nederland en huwen met een partner uit Turkije of Marokko zelf een Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben; zij maken deel uit van de tweede generatie. Het geringe voorkomen van homohuwelijken met Turkse of Marokkaanse partners kan een aantal zaken betekenen: (1) Dat tweede generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders in geringe mate een 'coming-out' hebben; (2) Dat tweede generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders die een partner van hetzelfde geslacht zoeken dat niet in Turkije of Marokko doen, of in ieder geval niet onder Turkse en Marokkaanse migranten geboren in Turkije of Marokko; (3) Meer in het algemeen, dat in Nederland geboren homo's geen partner zoeken uit Turkije of Marokko of; (4) Dat er weinig beschikbare homopartners zijn uit Turkije of Marokko. Het aandeel gemengde huwelijken met iemand met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond is daarentegen nagenoeg gelijk in hetero- en homohuwelijken (rond de 10%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat, hoewel de houding ten aanzien van homoseksualiteit onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders minder positief is dan onder Nederlanders zonder migratieachtergrond, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders minder weerstand hebben tegen homoseksualiteit dan Turkse en Marokkaanse Nederlanders.

Opvallend is ook dat Nederlandse vrouwen in een heterohuwelijk vaker een partner uit Turkije of Marokko hebben dan Nederlandse mannen. Eerder onderzoek in Nederland laat zien dat vrouwen van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie vaker een partner hebben die geboren is in het herkomstland van hun ouders dan mannen. Mogelijk zien we hier dus deels de partnerkeuze van de tweede generatie terug. Maar niet alleen vrouwen van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie hebben vaker een partner geboren in Turkije of Marokko. Ook vrouwen met een Nederlandse achtergrond kiezen vaker voor een partner uit Turkije of Marokko dan mannen met een Nederlandse achtergrond.

De verdeling in de herkomst van in het buitenland geboren partners is vrijwel gelijk voor hetero- en homomannen. Bij de laatste groep komen huwelijken met een partner uit een westers land net wat vaker voor. In huwelijken tussen twee vrouwen komt de buitenlandse partner nog frequenter uit een westers land; dat geldt voor 70 procent van de huwelijken waarin één van de partners geboren is in het buitenland. Opvallend is hier het grote aandeel van partners geboren in België en Duitsland en het kleine aandeel vrouwen geboren in een 'ander niet-westers land'.

Conclusie

Zowel in homo- als in heterohuwelijken zijn de partners in meerderheid beiden geboren in Nederland. Het aandeel huwelijken met een partner uit het buitenland is onder homo's maar

beperkt hoger dan onder hetero's. Er is echter wel een groot verschil wanneer er onderscheid gemaakt wordt naar huwelijken tussen twee mannen en twee vrouwen. Homomannen in een huwelijk hebben beduidend vaker een partner geboren in het buitenland dan lesbische vrouwen. Deze bevindingen bevestigen ook de conclusies van buitenlands onderzoek dat huwelijken tussen twee mannen etnisch diverser zijn dan heterohuwelijken. Ons onderzoek vult aan dat dit aanzienlijk minder vaak voorkomt in huwelijken tussen twee vrouwen dan tussen twee mannen. Dat past bij het beeld dat huwelijken tussen twee mannen ook diverser zijn naar andere kenmerken dan huwelijken tussen twee vrouwen. Bovendien laten we zien dat ook binnen heterohuwelijken mannen die geboren zijn in Nederland en geregistreerd staan als inwoner van Nederland relatief vaker in het huwelijksbootje stappen met iemand geboren in het buitenland dan Nederlandse vrouwen woonachtig in Nederland ten tijde van het huwelijk. Het verschil tussen mannen en vrouwen in heterohuwelijken manifesteert zich dus ook tussen homomannen en lesbische vrouwen. We weten echter niet of vrouwen voor een huwelijk vaker naar het buitenland verhuizen dan mannen, waardoor we het aandeel gemengde huwelijken onder in Nederland geboren vrouwen kunnen onderschatten. Het lijkt echter onwaarschijnlijk dat we het aantal lesbische vrouwen in een huwelijk met een niet-westerse vrouw onderschatten, omdat homohuwelijken in niet-westerse landen vrijwel onmogelijk zijn. In zowel huwelijken tussen twee mannen als tussen twee vrouwen alsook in heterohuwelijken is er een trend naar meer gemengde huwelijken.

De buitenlandse partner in een huwelijk tussen twee mannen komt vaker uit een niet-westers land dan de buitenlandse partner in een huwelijk tussen twee vrouwen. Er is geen eenduidige verklaring waarom dit zo is. Aan de ene kant kan het zijn dat vrouwen liever een partner hebben met een westerse herkomst, maar het zou ook kunnen dat er minder potentiële lesbische partners zijn die geboren zijn in niet-westerse landen. Ook geeft de focus op het geboorteland maar een beperkt beeld van gemengde huwelijken omdat hierdoor geen onderscheid gemaakt kan worden naar eerste en tweede generatie partners. In werkelijkheid ligt het percentage homohuwelijken tussen personen met een Nederlandse achtergrond en een migratieachtergrond vermoedelijk hoger. Ook gaat een strikte vergelijking met heterohuwelijken daarom mank; in een groot deel van de huwelijken tussen een in Nederland geboren vrouw met een in het buitenland geboren man, komt de partner uit Turkije of Marokko. De herkomst Turkije of Marokko van een partner in een homohuwelijk is zo goed als afwezig. Het was met de beschikbare data echter niet mogelijk een uitsplitsing te maken naar de tweede generatie. Ten slotte gaat het hier alleen over huwelijken. Het zou kunnen dat homoseksuele stellen die ongehuwd samenwonen gemengder zijn dan gehuwde stellen, iets wat eerder internationaal onderzoek onder met name heteroseksuele stellen en CBS-cijfers ook suggereren. Of juist dat mannen in een morelatie minder snel huwen

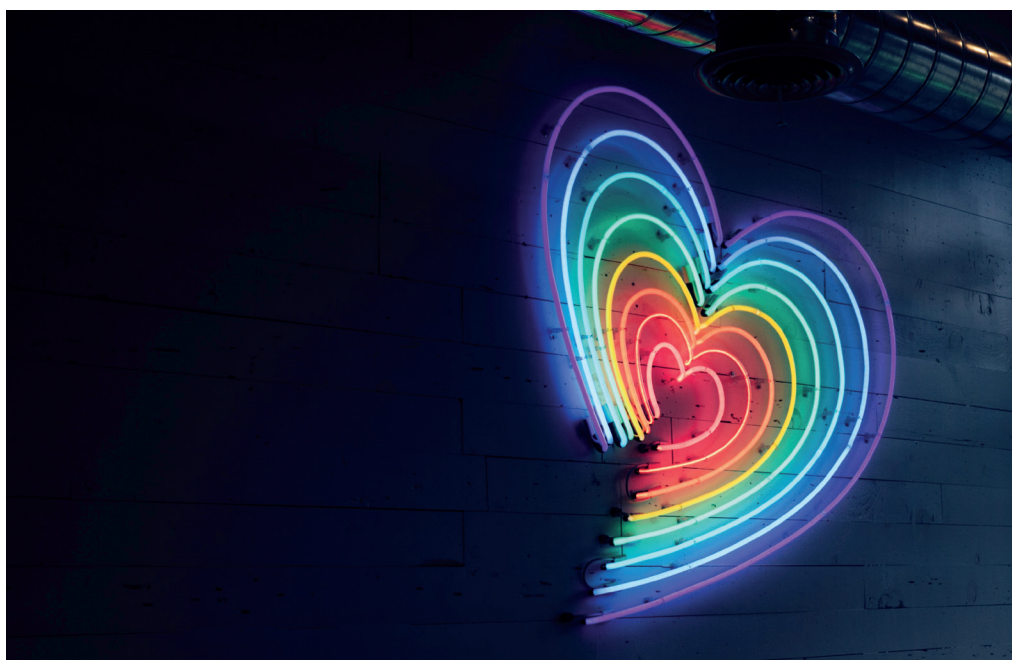

Foto: Jiroe/Unsplash

dan vrouwen, maar dat een buitenlandse partner de keuze voor een formele registratie versterkt. Kortom, om een volledig beeld te geven van de partnerkeuze van homoseksuele stellen in vergelijking tot heteroseksuele stellen is er meer onderzoek nodig, waarbij het van belang is om zowel verschillende type relaties mee te nemen als ook onderscheid te maken tussen partners met een eerste en tweede generatie migratieachtergrond. Wel bevestigt dit onderzoek studies uit andere landen die aantonen dat huwelijken tussen twee mannen het meest divers zijn naar herkomst.

Marcel Lubbers, NIDI-KNAW, Rijksuniversiteit Groningen en Radboud Universiteit Nijmegen, e-mail: lubbers@nidi.nl

Gusta Wachter, NIDI-KNAW, Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: wachter@nidi.nl

LITERATUUR:

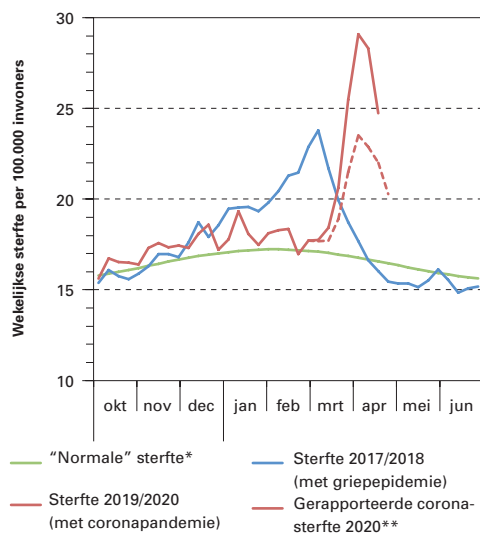
- CBS (2019), Huwen: huwelijksluitingen en huwende personen naar diverse kenmerken. CBS: StatLine. Verkregen 11 November 2019.
- Garrido, Á. A., J.C.C. Olmos, A.A. Galende en M.J.G. Moreno (2012), Same sex marriages in Spain: The case of international unions. *Anthropological Notebooks*, 18(1), pp. 23-40.
- Huijnk, W. (2014), *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: SCP.
- Kuypers, L. (2016), *LHBT-monitor 2016*. Den Haag: SCP.
- Verbakel, E. en M. Kalmijn (2014), Assortative mating among Dutch married and cohabiting same-sex and different-sex couples. *Journal of Marriage and Family*, 76(1), pp. 1-12.

Sterfte door de coronapandemie

Na de uitbraak van het coronavirus in Nederland hebben we sinds half maart, vooral onder ouderen, een sterke toename van de sterfte gezien. Hoeveel extra sterfte wordt er door COVID-19 veroorzaakt, wat is het effect op de levensverwachting en hoe verhoudt zich dat tot een (zware) gewone griep epidemie? Een voorlopige balans.

Het RIVM rapporteert sinds het begin van de coronapandemie dagelijks het aantal sterfgevallen onder gediagnosticeerde COVID-19-patiënten: tot en met 18 april in totaal 3.900 sterfgevallen. Maar het is ook helder dat het hier om een onderschatting gaat. Kijken we naar de oversterfte (= verschil tussen de geobserveerde wekelijkse sterfte en de "normale" wekelijkse sterfte zonder bijzondere uitschieters) over diezelfde periode, dan is er sprake van bijna 7.500 extra sterfgevallen. De sterfte ten gevolge van het coronavirus blijkt dus bijna twee keer zo groot. Dit zien we ook terug als we kijken naar het wekelijkse verloop van de sterfte (figuur 1). Hierbij kijken we naar het sterftecijfer, waarin is gecorrigeerd voor het aantal inwoners, wat een betere vergelijking mogelijk maakt met bijvoorbeeld andere epidemieën of andere landen. De extra sterfte ten tijde van de coronapandemie is vanaf half maart bijna twee keer zo hoog als de extra sterfte onder gediagnosticeerde coronapatiënten. Wat opvalt is dat de sterftepiek door corona een stuk hoger ligt dan de sterftepiek tijdens de griep epidemie van 2017/2018 die de hoogste griepoversterfte in het afgelopen decennium vertoonde. Echter, onder de veronderstelling van een voortzettende daling van de coronasterfte, zal de coronasterfte vermoedelijk nog oplopen tot circa 9.760, wat ongeveer 10 procent hoger is dan de oversterfte tijdens de griep epidemie van eind november 2017 tot begin april 2018 (8.885).

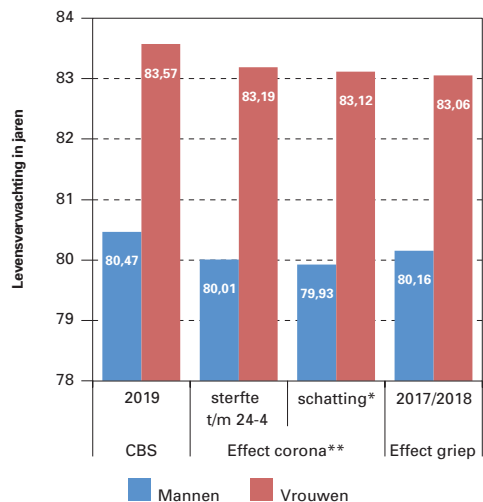
Figuur 1. Sterfte per 100.000 inwoners in Nederland per week

De verhoogde corona-gerelateerde sterfte heeft een negatief effect op de levensverwachting. Uitgaande van de totaal geschatte coronasterfgevallen is de daling van de gemiddelde levensverwachting voor mannen 200 dagen en voor vrouwen bijna 160 dagen (figuur 2). Het negatieve effect van de griep epidemie van 2017/2018 was juist groter voor vrouwen (180 dagen) en kleiner voor mannen (bijna 120 dagen). Merk op dat de sterfte na de griep epidemie juist lager was dan normaal (figuur 1). De griep zal het overlijden van al kwetsbare enstige zieken hebben bespoedigd, die anders hoogstwaarschijnlijk later in het jaar waren overleden (sterftebespoedigingseffect). Het totale effect op de levensverwachting in 2018 was daardoor uiteindelijk geringer.

Door alle genomen maatregelen lijkt de (geschatte) totale coronasterfte vooralsnog niet enorm veel hoger dan de sterfte ten tijde van een zware gewone griep epidemie, en is het directe effect op de levensverwachting relatief klein. Maar er is nog veel onzeker over de lange termijn en indirecte gevolgen. Enerzijds zou er ook nu sprake kunnen zijn van minder hoge sterfte in de maanden na de pandemie door het bovengenoemde sterftebespoedigingseffect. Anderzijds is een tweede sterftepiek niet volledig uit te sluiten. Datzelfde geldt voor mogelijke hogere ziekelijkheid (morbiditeit) en sterfte op de langere termijn voor herstelde coronapatiënten, voor andere zieken die nu niet de zorg

Figuur 2. Effect van de coronapandemie van 2020 en de griep epidemie van 2017/2018 op de levensverwachting

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Nico van Nimwegen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

vragen of krijgen die ze nodig hebben, en voor de samenleving als geheel als gevolg van de economische en maatschappelijke consequenties van corona. Al met al zal de impact van het coronavirus waarschijnlijk aanzienlijk groter zijn dan die van een zware gewone griep epidemie, alleen al vanwege de ingrijpende maatregelen om de pandemie in te dammen en veel hogere sterfte te voorkomen.

Noot: de in dit artikel gebruikte gegevens zijn op basis van de beschikbare gegevens op 24 april 2020 (t/m 24 april 10.00u voor gerapporteerde coronasterfte; t/m 19 april voor de wekelijkse sterfte).

Peter Ekamper, NIDI-KNAW en Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: ekamper@nidi.nl
Fanny Janssen, NIDI-KNAW en Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: janssen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Reukers, D.F.M. et al. (2018), Annual report Surveillance of influenza and other respiratory infections in the Netherlands: winter 2017/2018. RIVM report 2018-0049. Bilthoven: RIVM.